



**Janez Pipan** je eden izmed najvidnejših slovenskih gledaliških režiserjev, bil je predsednik Nacionalnega sveta za kulturo in dolgoletni ravnatelj ljubljanske Drame, pri svojem ustvarjalnem delu pa je pogosto sodeloval z mnogimi znanimi igralskimi imeni. Z njim se je v četrtek, 29. novembra 2018, v Trubarjevi hiši literature pogovarjala novinarka **Ksenija Horvat**.

Pogovor je potekal predvsem o Cankarju in o slovenskem gledališču. Podrobneje sta se ustavila pri Hlapcih kot enem izmed ključnih Cankarjevih besedil ter Pipanovi nedavni uprizoritvi tega dela. *Hlapci* so namreč še danes, stoletje po Cankarjevi smrti, zelo aktualno besedilo, ki zahteva globlji razmislek in postavlja vprašanja o političnih razmerah ter vprašanja o odnosu do oblasti.

Voditeljica se je za začetek navezala na enega izmed preteklih intervjujev z Janezom Pipanom, v katerem je svoje otroštvo v mnogih ozirih primerjal s Cankarjevim. Ko je kot otrok prvič prebral Cankarjevo *Moje življenje*, se je v delu močno prepoznal. Dodal je, da se je Dolenjska, kjer je odraščal, v njegovem spominu za vedno zasedla na nekoliko dramatičen način in da se je dolga leta trudil, da bi se je osvobodil ter se izoblikoval sam, med drugim tudi preko literature. In kljub temu, da Pipan pisatelja šteje za »svojega« avtorja, je šele lani prvič dobil priložnost za delo z enim od Cankarjevih tekstov.

Dotaknila sta se tudi pomembnosti in banalnosti vseprisotnih obletnic. Janez Pipan je izrazil skepso do obletnic oz. poudaril dejstvo, da jubilej ne sme imeti vpliva na umetniško ustvarjanje. Vendar sta se z veseljem opomnila, da so zavoljo Cankarjevega leta izšle mnoge nove knjige o Cankarju. Izšlo je delo *Cankar v stripu*, ki so ga priredili in napisali Žiga X. Gombač, Boštjan Gorenc in Andrej Rozman Roza, Štefančičeva knjiga *Ivan Cankar – Eseji o največjem*, Cankarjeva biografija, ki jo je napisal Igor Grdina in še mnoge druge, med drugim tudi precej ponatisov Cankarjevih del. Pipan je poudaril, da je potrebno vsebine o Cankarju in tematike

njegovih del izpostavljati tudi na novo in se ne omejevati na stereotipno predstavo o Cankarju, ki predvsem slovi kot »depresiven«. Meni namreč, da se vedno najde prostor za nove poglede in interpretacije, Cankarjeve poglede na tujstvo, na položaj umetnika v slovenski kulturi in tako dalje.

Pipán izrazi obžalovanje, da Cankarjevi politični teksti, predvsem iz obdobja med letoma 1907 in 1918, niso deležni tolikšne pozornosti in obravnave, kot bi si je po njegovem mnenju zaslužili, čeprav je morda razlog v tem, da ne gre za literarne tekste. Pa vendar so tudi *Hlapci* nastali kot odziv na volitve leta 1907. Razlagal je o tem, kako je Cankar promoviral način, na katerega morajo Slovenci vstopiti v Evropo. Slovence je enačil s podložnim narodom in natančno je povedal, kaj morajo storiti, da se bodo iz »hlapcev« preobrazili v samozavesten narod, v heroje ... prav ta dimenzija je po Pipanovem mnenju ostala premalo obravnavana. Ob tem pa je izrazil veselje nad ponatisnjeno zbirko esejev in političnih tekstov

*Kako sem postal socialist in drugi spisi*

, ter spremno besedo Primoža Viteza.

Preden se je leta 2017 Janez Pipan lotil Hlapcev, je znova prebral vsa Cankarjeva dela. Govoril je o tem, kako je treba vsak gledališki dogodek gledati znotraj konteksta in v povezavi s sedanjostjo. *Hlapcev* pa brez takega konteksta sploh ni mogoče uprizoriti. Umetniško delo je lahko relevantno le, če poseže globlje in dlje od sedanjosti. Tako se je pri ustvarjanju *Hlapcev*

Pipán poskusil ločiti od vseh stereotipov in klišejev, ki veljajo za to delo in poskušal iskati »bisere« pod kamni – torej med tekstom. To pa je, kot pravi, vsako delo s tekstom. Za uprizoritev so vedno ključni pomeni, ta pa ni zgolj en, pravzaprav ni nujno niti, da se vedno vračamo k izvirnemu avtorju.

Pogovor je stekel tudi o nujnosti zadovoljive definicije »cankarjanstva«, Ksenija Horvat je omenila, da ji je še najbolj blizu nabor sestavin cankarjanstva Marka Juvana, ki ga opiše kot »katoliški diskurz greha, vesti, krivde, vse to križano z impulzi deprivilegiranosti in anarhoidne želje po kršenju omejitev institucij nadzora, družine, šole, cerkve, oplemeniteno z modernistično ambivalenco in občutkom tesnobe«. Janez Pipán je na to odgovoril z omembo, da citat odpira zanimivo vprašanje Cankarjevega odnosa do vere, ki se najbolj eksplicitno kaže prav pri *Hlapci*

*h*, pa tudi sicer v Cankarjevi biografiji. Izpostavil je, da je bil Cankar veren človek, kristjan, ki pa je zavračal dogmo cerkve kot institucije. Prav ta ambivalenten odnos do vere se po mnenju Pipana tako dobro kaže v *Hlapcih*

. Govoril je o tem, kako tekst postavlja vprašanje, ali je res vera tista, ki povezuje ljudi ali je v resnici oblast edina zadeva, ki ljudi zares poveže. Omenil je tudi, da Jerman, nosilec dramskega dogajanja v

### *Hlapcih*

, dobro ponazarja to Cankarjevo vprašanje vere in odnosa do krščanstva. Jerman je močan, neuklonljiv lik, ki ne spreminja svojega mnenja samo zato, da bi imel od nečesa drugega korist. Čeprav je poražen in tako nemočen, orodje za spremembe prepusti drugim. Pipan je govoril o tem, kako je Cankar lastno kompleksnost in konfliktnost prenesel na Jermana, v katerem je videl projekt neke spremembe sveta, saj je Jerman vse, česar se je lotil, delal iz srca, kakor je tudi Cankar stal za idejo družbene spremembe in ostajal socialist, takšen, kot je od nekdaj bil, kar pa ne pomeni, da je zanikal vero in boga.

Nato sta se znova vrnila v režiserjevo mladost in se pogovarjala o začetkih režije. Janez Pipan je bil zgodaj navdušen nad modernizmom, kaj kmalu je vzljubil Vitomila Zupana, nato pa je 13. januarja 1979 v Gledališču Glej prvič režiral prav njegove *Zapiske o sistemu*. Navdušili so ga tudi teksti Dušana Pirjevca, saj se mu je zavoľo njega razjasnilo, kako brati filozofijo in kako vzgojiti ljubezen do interpretacije tekstov. Omenil je, da se do Pirjevca nihče ni ukvarjal s celo paleto usod likov Cankarjevih dram.

Na koncu sta se dotaknila še problema politike kulture, saj ta z birokratsko prenasičenostjo ustvarja nepotrebno trošenje energije. Pipan se je nostalgичno spomnil prvega obdobja po osamosvojitvi, ki je bilo s tega vidika mnogo bolj naklonjeno svobodi ustvarjanja. Vselej bo ostalo pomembno, da se še posebej pri manjših državah ohranjata nacionalna identiteta in kultura, pa naj bo to skozi kulturo, umetnost, literaturo ... In kdo ve, morda bo zavoľo Cankarjevega leta in novega opominjanja nanj kateri izmed bralcev znova (ali pa celo prvič) posegel po Cankarjevih besedilih in premagal odpor do stereotipno depresivne bralske izkušnje ter v besedilu morda našel nekaj čisto novega.

**Avtorica poročila: Špela Sabati**

Dogodek: 29. november 2018

**{fshare id=3448}**